

GIÁ TRỊ VÀ SỨC SỐNG BỀN VỮNG CỦA CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN

TƯ TƯỞNG CỦA V.I.LÊNIN VỀ KIỂM SOÁT QUYỀN LỰC NHÀ NƯỚC XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

Nguyễn Văn Toàn^(*)

^(*) Thạc sĩ, Học viện Chính trị - Bộ Quốc phòng.

Email: toanhvct5@gmail.com

Nguyễn Xuân Đại^()**

^(**) Tiến sĩ, Học viện Chính trị - Bộ Quốc phòng.

Tóm tắt: Trong quá trình hoạt động cách mạng, V.I.Lênin sớm nhận thức về sự cần thiết phải kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa và đã đưa ra hệ thống các quan điểm toàn diện, sâu sắc về nội dung này. Bài viết tập trung khái quát làm rõ tính tất yếu, thực chất, nội dung, nguyên tắc, phương thức kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa; điều kiện để nâng cao hiệu lực, hiệu quả trong kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa; trên cơ sở đó, xác định một số gợi mở vận dụng tư tưởng V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: V.I.Lênin, nhà nước, kiểm soát quyền lực nhà nước, xã hội chủ nghĩa.

Ngày nhận bài: 07/12/2023; ngày phản biện: 08/12/2023; ngày sửa chữa: 08/01/2024; ngày duyệt đăng: 25/01/2024.

1. Mở đầu

Sinh thời V.I.Lênin rất quan tâm đến vấn đề kiểm soát quyền lực nhà nước. Kế thừa quan điểm của C.Mác và Ph.Ăngghen và thông qua hoạt động nghiên cứu lý luận, nhất là từ thực tiễn xây dựng nhà nước Xô viết, V.I.Lênin đã xây dựng nên hệ thống quan điểm về

kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa. Tư tưởng này được thể hiện ở những nội dung cơ bản sau:

2. Về tính tất yếu của kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa

Theo V.I.Lênin, kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa là tất yếu khách quan và cấp thiết. Sau khi Cách

mạng Tháng Mười Nga năm 1917 thành công, nhà nước xã hội chủ nghĩa ra đời, V.I.Lênin cho rằng quyền lực nhà nước phải được kiểm soát chặt chẽ. Ông đề cập đến vấn đề này một cách dứt khoát: “bộ máy công chức, bộ máy quan liêu cũng được thay bằng chính quyền trực tiếp của chính nhân dân, hay ít ra cũng đặt dưới một sự kiểm soát đặc biệt; chẳng những họ phải do nhân dân bầu ra mà còn có thể bị bãi miễn ngay khi nhân dân yêu cầu; họ chỉ còn là những người được ủy quyền mà thôi” (V.I.Lênin 2005a: 177).

V.I.Lênin cho rằng, phải kiểm soát quyền lực nhà nước để giữ vững bản chất của nhà nước xã hội chủ nghĩa. Nhà nước Xô viết mang bản chất giai cấp công nhân, nhưng là nhà nước của nhân dân lao động. Nhà nước đó thể hiện ý chí của giai cấp công nhân, thực hiện dân chủ thực sự với nhân dân, bảo vệ quyền lợi thực sự của nhân dân. Từ thực tiễn tổ chức, hoạt động của nhà nước Xô viết, V.I.Lênin sớm nhận thấy nguy cơ quyền lực nhà nước bị “biến dạng”, các sắc lệnh nhà nước ban hành không được thực hiện một cách đầy đủ, cho nên nhiệm vụ chủ yếu trước mắt, chính là tập trung mọi cố gắng của nhà nước để quản lý nhà nước một cách thực tế, thiết thực; việc thực hiện các quy định, quyết định của nhà nước phải được kiểm soát kỹ lưỡng. V.I.Lênin viết: “sắc lệnh thì chúng ta có

quá nhiều và chúng ta làm những sắc lệnh đó một cách vội vàng, như Mai-a-cốp-xki đã mô tả - nhưng việc chấp hành thực tiễn những sắc lệnh đó thì không được kiểm tra lại” (V.I.Lênin 2006c: 17).

Kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa theo V.I.Lênin còn xuất phát từ thực trạng bộ máy và việc thực hiện chức trách, nhiệm vụ của cán bộ, nhân viên nhà nước Xô viết. V.I.Lênin phát hiện trong công tác quản lý nhà nước, một bộ phận cán bộ, nhân viên nhà nước có biểu hiện “tha hóa” quyền lực, rơi vào chủ nghĩa quan liêu, hời hợt, vô kỷ luật, chuyên quyền, lạm quyền. V.I.Lênin vạch rõ bản chất và biểu hiện quan liêu của cán bộ nhà nước, đó là họ chỉ chú ý đến địa vị mà không đếm xỉa đến công tác, họ “đã biến mục đích của nhà nước thành mục đích của cá nhân để phục vụ lợi ích cá nhân của những kẻ quan chức bởi vì “tinh thần quan chức”, cơ cấu quan chức chỉ là “tinh thần hình thức”, có tính chất hình thức song những kẻ quan liêu lại coi đó chính là bản chất và mục đích của nhà nước chân chính. V.I.Lênin nhấn mạnh cán bộ quan liêu là “những nhân vật có đặc quyền, thoát ly quần chúng và đứng trên quần chúng” (V.I.Lênin 2005c: 141). V.I.Lênin nhận thấy được việc tu dưỡng, rèn luyện của một số cán bộ, nhân viên nhà nước còn hạn chế. Ông phân tích những biểu hiện của chủ nghĩa quan liêu trong thực thi

quyền lực nhà nước, đó là cán bộ chỉ huy về nghe báo cáo và dùng mệnh lệnh để hối thúc công việc mà xa rời thực tế, đó còn là sự độc đoán, chuyên quyền, thiếu dân chủ.

V.I.Lênin khẳng định kiểm soát quyền lực nhà nước góp phần nâng cao hiệu lực, hiệu quả hoạt động của nhà nước trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa. Theo V.I.Lênin, kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa nhằm hướng tới bảo đảm tổ chức và thực thi quyền lực nhà nước đúng đắn, xây dựng nhà nước vững mạnh, có chất lượng, quản lý xã hội có hiệu lực, hiệu quả cao; phát huy có hiệu quả quyền lực nhà nước trong điều kiện đất nước gặp muôn vàn khó khăn, vừa xây dựng chế độ xã hội mới vừa phải đấu tranh với các thế lực phản động bên trong và sự can thiệp của các nước bên ngoài. Ông viết: “chỉ có làm cho bộ máy của chúng ta trong sạch đến tốt mức, chỉ có giảm bớt đến mức tối đa tất cả những cái không tuyệt đối cần thiết, chúng ta mới có thể đứng vững được” (V.I.Lênin 2006c: 459). V.I.Lênin dẫn giải và chỉ ra vai trò của kiểm soát quyền lực nhà nước trong duy trì tính nghiêm minh của pháp luật, cho rằng việc chấp hành các quyết định, quy định của Chính quyền Xô viết tạo ra một môi trường pháp lý căn bản cho sự vận hành guồng máy xã hội.

3. Thực chất của quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa và kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa

** Về quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa.*

Để kiểm soát quyền lực nhà nước, trên cơ sở kế thừa quan điểm của C.Mác Ph.Ăngghen về nhà nước, quyền lực nhà nước, V.I.Lênin cho rằng, bản chất của quyền lực nhà nước là khả năng mà nhà nước tổ chức, duy trì và bảo vệ lợi ích của giai cấp thống trị. V.I.Lênin chỉ ra tính ưu việt của quyền lực nhà nước đại diện cho số đông so với thiểu số. Quyền lực nhà nước được tổ chức phù hợp với lợi ích, nguyện vọng của đa số sẽ thực hiện chức năng công quản phù hợp với nguyện vọng của đa số, nếu ngược lại thì đó chính là sự giả hiệu, lừa bịp. V.I.Lênin khẳng định: “nếu quyền lực chính trị trong nước nằm trong tay một giai cấp có quyền lợi phù hợp với quyền lợi của đa số, thì mới có thể thực hiện việc điều khiển công việc quốc gia thực sự theo đúng nguyện vọng của đa số. Nhưng nếu quyền lực chính trị nằm trong tay một giai cấp có quyền lợi khác với quyền lợi của đa số, thì việc điều khiển công việc quốc gia theo nguyện vọng của đa số không khỏi trở thành một sự lừa gạt, hoặc đưa đến chỗ đàn áp đa số ấy” (V.I.Lênin 2005d: 52).

V.I.Lênin làm rõ thêm quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa là quyền lực của

nhân dân, nảy sinh từ quần chúng nhân dân lao động, được nhân dân ủy quyền đại diện cho lợi ích và ý chí của nhân dân. Ông khẳng định: “chúng tôi muốn có một chính thể cộng hòa trong đó toàn bộ quyền lực nhà nước, từ dưới lên trên, đều hoàn toàn và tuyệt đối thuộc về những Xô-viết đại biểu công nhân, binh sĩ và nông dân, v.v..” (V.I.Lênin 2005b: 58).

** Thực chất kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa.*

V.I.Lênin khẳng định kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa là biện pháp, cách thức ngăn ngừa các hành vi vi phạm pháp luật, không thực hiện đúng chính sách của nhà nước. Theo V.I.Lênin, kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa là tổ chức phát hiện, loại bỏ các biểu hiện sai trái, tàn dư xấu xa của xã hội cũ trong thực thi các chủ trương, chính sách của Đảng và nhà nước. Ông viết: “tổ chức sự kiểm kê và kiểm soát do toàn dân thực hiện từ dưới lên thì chỉ có cách là tổ chức nhau lại, tăng cường kỷ luật trong bản thân chúng ta, quét sạch ra khỏi hàng ngũ chúng ta tất cả những kẻ nào còn “giữ di sản của chủ nghĩa tư bản”, còn “tuân theo truyền thống của chủ nghĩa tư bản”, nghĩa là những bọn lười biếng, ăn bám, ăn cắp của công (ngày nay, tất cả đất đai, công xưởng, đường sắt hợp thành “của công” của nước Cộng hòa Xô-viết)” (V.I.Lênin 2005e: 221).

Kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa theo V.I.Lênin còn là phát hiện, ngăn ngừa các hành vi lạm quyền của đội ngũ cán bộ, đảng viên, công chức, nhân viên nhà nước trong thực hiện nhiệm vụ được giao. Mọi tư tưởng và hành vi mang tính cá nhân chủ nghĩa phải được phát hiện, ngăn chặn kịp thời. V.I.Lênin nhắc nhở phải kiên quyết đấu tranh, chống lại việc ban hành các chính sách vì lợi ích cục bộ của một nhóm người: “đây đó, người ta đã thấy những đảng viên xã hội chủ nghĩa - cách mạng cánh tả mở ra một cuộc cổ động chống sắc lệnh ban hành những quyền hành độc tài, một cuộc cổ động hoàn toàn có tính chất lưu manh vì nó kêu gọi những bản năng xấu xa và đầu óc tư hữu nhỏ mọn “vơ vét được” phần hơn về mình” (V.I.Lênin 2005e: 243).

V.I.Lênin yêu cầu những người cộng sản cần nắm chắc chức trách, nhiệm vụ của mình trong thực thi công vụ, quản lý, điều hành nhà nước đúng chức năng, đúng luật pháp đã được quy định. V.I.Lênin viết: “các tòa án nhân dân cần chú ý nhiều hơn nữa đến việc dùng pháp luật để trừ tệ quan liêu, giấy tờ, hiện tượng lơ là về mặt kinh tế. Những vụ xét xử thuộc loại này là cần thiết, vừa là để nâng cao trách nhiệm đối với một tệ hại rất khó trừ khử trong những điều kiện của ta” (V.I.Lênin 2006b: 414). V.I.Lênin kiên quyết ngăn chặn, xử lý

các hành vi vi phạm của các cơ quan, cán bộ, nhân viên nhà nước trong thực hiện các chính sách kinh tế. Nhà nước sẵn sàng xử lý nghiêm minh với các hành vi không thành thật, che giấu khuyết điểm khi có dấu hiệu vi phạm. Ông viết: “mọi hành động muốn giấu không cho Ủy ban điều tra biết sổ sách kế toán và các tài liệu khác, cũng như lời khai rõ ràng là dối trá, đều sẽ bị truy tố trước tòa án cách mạng” (V.I.Lênin 2006a: 58). V.I.Lênin yêu cầu Chính quyền xô-viết phải thực hiện việc kiểm kê và kiểm soát, để tiêu diệt bằng vũ lực nạn đầu cơ, nạn hối lộ và tình trạng làm ẩu vô trách nhiệm.

4. Về nội dung, nguyên tắc kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa

** Về nội dung kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa.*

Theo V.I.Lênin, quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa là thống nhất, có sự phân công, phân cấp, nhưng giữa các quyền lập pháp, hành pháp và tư pháp luôn có sự phối hợp chặt chẽ với nhau trong tổ chức thực hiện. Nội dung kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa phải bao hàm kiểm tra, giám sát việc tổ chức và thực hiện đúng đắn quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp.

Về quyền lập pháp, theo V.I.Lênin, phải kiểm soát việc tổ chức và thực hiện bầu cử đại biểu Xô viết, công khai, minh bạch, dân chủ, công bằng.

V.I.Lênin chỉ rõ: “quần chúng phải có quyền được đề bạt trong nội bộ của họ bất kỳ một công nhân nào lên phụ trách chức vụ lãnh đạo” (V.I.Lênin 2005e: 192); việc bầu, bãi miễn đại biểu Xô viết phải bảo đảm quyền làm chủ thực sự của nhân dân “khi cử đại biểu của mình vào Xô viết, mỗi người nông dân cũng đều có thể bãi miễn họ, và đó chính là tính chất nhân dân chân chính của các Xô viết” (V.I.Lênin 2006a: 131). V.I.Lênin cho rằng, nhân dân không chỉ kiểm soát những cơ quan dân cử do nhân dân bầu ra mà còn kiểm soát quá trình ban hành các đạo luật của nhà nước: “nguyên tắc dân chủ về tổ chức - dưới hình thức cao nhất của nó, tức là việc các Xô viết thực hiện những đề nghị và những yêu cầu để cho quần chúng tích cực tham gia không những vào việc thảo luận những quy tắc, những quyết định và các đạo luật chung, không những tham gia vào việc kiểm tra việc chấp hành các quy tắc, quyết định và đạo luật đó mà còn trực tiếp tham gia thi hành chúng nữa” (V.I.Lênin 1985: 48-49).

Về quyền hành pháp, V.I.Lênin xác định nhiệm vụ kiểm soát quyền lực nhà nước hướng vào kiểm soát tổ chức và hoạt động của các cơ quan nhà nước Xô viết, kiểm soát việc tổ chức thực hiện các chính sách, các biểu hiện vi phạm nguyên tắc, quy chế, quy định, quy trình

hoạt động của bộ máy nhà nước và nhân viên nhà nước; kiểm soát việc giám sát của các Xô viết đối với hoạt động của các cơ quan nhà nước, ngăn ngừa vi phạm quyền làm chủ của nhân dân; kiểm soát việc tổ chức, thực hiện hiến pháp, pháp luật của các cơ quan nhà nước; ngăn chặn các hành vi lạm quyền, chuyên quyền, buông lỏng, quan liêu, vi phạm dân chủ của cơ quan, nhân viên nhà nước; tiến hành loại bỏ những cán bộ thoái hóa, biến chất ra khỏi bộ máy nhà nước.

V.I.Lênin yêu cầu phải kiểm soát việc tổ chức thực hiện nhiệm vụ của cán bộ, công chức, việc chấp hành và triển khai thực hiện các nghị quyết, chỉ thị của nhà nước. Để kịp thời phát hiện các hiện tượng lạm dụng chức vụ, vi phạm chế độ công tác, V.I.Lênin cho rằng phải kiểm soát chặt chẽ chế độ, nền nếp làm việc của cán bộ, nhân viên: “tất cả các cơ quan xô-viết lãnh đạo, như các ban chấp hành, các Xô-viết đại biểu tỉnh và thành phố, v.v., đều phải cải tổ ngay lập tức công tác của mình sao cho công tác kiểm tra thực tế việc chấp hành thực sự các nghị quyết của chính quyền trung ương và của các tổ chức địa phương được đưa lên hàng đầu” (V.I.Lênin 2006d: 449).

V.I.Lênin nhấn mạnh rằng cần phải coi trọng kiểm soát mức độ, khả năng làm việc thực tế của cán bộ, nhân viên

nhà nước chứ không chỉ dừng lại trên các văn bản, hoặc chỉ nghe báo cáo mà phải thông qua kết quả công tác trên thực tế: “cái chúng ta cần, không phải là các pháp lệnh mới, các cơ quan mới, hay các biện pháp đấu tranh mới. Chúng ta cần kiểm tra năng lực của nhân viên công tác, kiểm tra việc chấp hành thực tế” (V.I.Lênin 2006c: 19).

Về quyền tư pháp, V.I.Lênin cho rằng phải kiểm soát quyền lực nhà nước trong xây dựng, hoàn thiện các văn bản pháp quy về xét xử và các công tác tư pháp khác. Kiểm soát việc điều tra, xét xử đúng đắn, nghiêm minh, đúng người, đúng tội, bảo đảm mọi chủ thể, mọi công dân đều bình đẳng trước pháp luật; bảo đảm tư pháp công khai, minh bạch, khách quan, công bằng, chống lạm quyền, chống tiêu cực trong điều tra, xét xử. Thực hiện mọi công việc tư pháp phải tuân thủ đúng hiến pháp, pháp luật, nghiêm minh, nhân văn, nhân đạo. V.I.Lênin nhắc nhở việc phải kiểm soát thực hiện quyền và chức vụ của những người đứng đầu cơ quan xét xử bảo đảm đúng luật pháp của nhà nước. Các cơ quan tư pháp phải xét xử nghiêm minh đối với các hành vi vi phạm pháp luật của nhà nước: “phải tuyên bố rằng mọi hành vi ăn cắp, mọi mưu toan, trực tiếp hoặc gián tiếp, công khai hoặc lén lút, lẫn tránh sự kiểm tra, sự giám sát, sự kiểm kê của nhà nước, đều bị trừng phạt

(và thực tế phải trừng trị một cách nghiêm khắc gấp ba lần so với trước đây)” (V.I.Lênin 1978: 285).

** Về nguyên tắc trong kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa.*

Theo V.I.Lênin, trong quá trình kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa cần thực hiện tốt các nguyên tắc:

Một là, bảo đảm tất cả quyền lực nhà nước thuộc về nhân dân. Các cơ quan nhà nước thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp thống nhất về mục tiêu, nội dung, tổ chức và hoạt động nhằm bảo đảm tất cả quyền lực nhà nước thuộc về nhân dân, hướng tới bảo đảm mục tiêu cao nhất của quyền lực nhà nước là quyền làm chủ thực sự của nhân dân. V.I.Lênin khẳng định: “chính quyền Xô viết... một nền dân chủ đang đưa đội tiên phong của quần chúng lao động lên hàng đầu, làm cho quần chúng đó trở thành những người lập pháp và hành pháp, thành những đội vũ trang bảo vệ, và thiết lập ra một bộ máy có khả năng cải tạo quần chúng” (V.I.Lênin 2005e: 65). Tính thống nhất trong kiểm soát quyền lực nhà nước thể hiện trong trao đổi, bàn bạc, quyết định tập thể các vấn đề quản lý nhà nước.

Hai là, quyền lực nhà nước là thống nhất, nhưng có sự phân công, phối hợp, kiểm soát chặt chẽ giữa các quyền lập pháp, hành pháp và tư pháp. Nhân dân không trực tiếp thực hiện quyền lực nhà

nước mà giao cho cơ quan nhà nước thay mình thực hiện, nên tất yếu phải kiểm soát quyền lực nhà nước. Phân công trong thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp là biện pháp để các cơ quan nhà nước thực hiện đúng chức năng, nhiệm vụ, chống lạm quyền. Về vấn đề này, V.I.Lênin lưu ý: “bớt các nhiệm vụ thứ yếu cho Hội đồng bộ trưởng dân ủy; phân định rõ ràng hơn nữa giữa nhiệm vụ của Hội đồng bộ trưởng dân ủy với nhiệm vụ của Hội đồng lao động và quốc phòng và của Tiểu hội đồng bộ trưởng dân ủy” (V.I.Lênin 2006f: 74).

V.I.Lênin coi trọng xây dựng cơ chế phối hợp giữa các cơ quan nhà nước một cách phù hợp giữa các bộ phận lập pháp, hành pháp, tư pháp trong thực thi quyền lực nhà nước nhằm nâng cao hiệu quả thực thi quyền lực nhà nước. “Trong các quyết nghị của mình, đại hội tán thành cải tiến công việc của bộ máy xô-viết, nhấn mạnh là cần phải có sự phối hợp nhịp nhàng giữa tất cả các bộ phận của nó, cần phải đảm bảo mối liên hệ mật thiết giữa các bộ phận đó với trung ương và cần phải hoàn toàn phù hợp với Hiến pháp” (V.I.Lênin 2006d: 682).

Ba là, phải đảm bảo nguyên tắc bình đẳng giữa quyền lợi và nghĩa vụ của các tổ chức, cá nhân trước pháp luật. V.I.Lênin cho rằng, mọi người dù là chủ thể hay khách thể quyền lực nhà nước

cũng đều phải phục tùng pháp luật. Mọi công dân đều bình đẳng trước pháp luật. Thực hiện tốt vấn đề này sẽ đảm bảo cho xã hội một sự công khai, minh bạch, dân chủ, công bằng và kỷ cương để phát triển bền vững. V.I.Lênin khẳng định: “pháp luật Xô viết rất tốt, vì những pháp luật này đã đem lại cho mọi người cái khả năng chống tệ quan liêu và bệnh lè mề cái khả năng mà ở bất cứ một nước tư bản nào, công nhân và nông dân cũng đều không có” (V.I.Lênin 2006b: 214).

5. Về phương thức kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa

Trước hết là kiểm soát quyền lực nhà nước bằng hiến pháp, pháp luật. V.I.Lênin coi trọng xây dựng hiến pháp, pháp luật chặt chẽ, hiến định quyền lực nhà nước, kiểm soát quyền lực nhà nước thông qua hệ thống pháp luật, kế hoạch, các chính sách. Để bảo đảm quyền lực nhà nước được thực thi đúng đắn, hiệu quả, V.I.Lênin yêu cầu phải tăng cường kiểm soát ngay chính bên trong bộ máy nhà nước, quyền lực nhà nước thuộc về nhân dân được thể hiện trong hiến pháp, pháp luật của nhà nước, V.I.Lênin khẳng định: “nước Nga được tuyên bố là nước Cộng hòa xô-viết đại biểu công nhân, binh sĩ và nông dân. Tất cả quyền hành ở trung ương và địa phương đều thuộc về các Xô-viết này” (V.I.Lênin 2006a: tr.263). Hoạt động của các cơ quan và nhân viên Nhà nước được quy định bằng

những hình thức pháp lý, trong Sơ thảo quy chế về công tác quản lý các Xô viết, V.I.Lênin yêu cầu công khai thời gian tiếp nhân dân, tôn trọng quyền tự do, dân chủ của nhân dân, các thông báo phải được niêm yết công khai.

Thứ hai là xây dựng các cơ quan chuyên trách vững mạnh để kiểm soát quyền lực nhà nước. Để kiểm soát được hoạt động của cán bộ, công chức nhà nước, theo V.I.Lênin phải thành lập, cải tổ những cơ quan thanh tra chuyên theo dõi, giám sát hoạt động của đội ngũ này. Tháng 3 năm 1922, tại Đại hội XI Đảng Bôn-sê-vích Nga, V.I.Lênin đã đánh giá: “Ban Kiểm tra Trung ương là một cơ quan rất tốt, và bây giờ chúng ta sẽ giao cho nó nhiều quyền hành hơn” (V.I.Lênin 2006c: 108). Sau này, trong cải tiến bộ máy nhà nước, V.I.Lênin yêu cầu “Bộ dân ủy thanh tra công nông chính là phải chú ý đến toàn thể bộ máy nhà nước của ta và phải hướng sự hoạt động của mình vào tất cả các cơ quan nhà nước không trừ một cơ quan nào cả, dù là ở địa phương hay ở trung ương, thuộc ngành thương nghiệp hay thuần túy hành chính, giáo dục, lưu trữ, hay săn khấu, v.v., nói tóm lại, tất cả các cơ quan, không trừ một cơ quan nào” (V.I.Lênin 2006c: 452-453).

Ông khẳng định vai trò của Ủy ban kiểm tra Trung ương và Ban Thanh tra công nông trong thu nhận đơn thư khiếu

tổ, chất vấn, kiểm tra các hồ sơ, kiểm tra hoạt động hành chính của các cơ quan nhà nước, nắm được tình hình và xử lý mọi việc đúng quy định. Trong tác phẩm *Thà ít mà tốt*, V.I.Lênin đã đưa ra ý kiến hợp nhất hai cơ quan: Bộ Dân ủy thanh tra công nông với Ban Kiểm tra Trung ương. V.I.Lênin cho rằng, việc hợp nhất hai cơ quan đó sẽ có ích cho cả hai. Ông yêu cầu bản thân các cơ quan này cũng phải được kiểm soát một cách kỹ lưỡng: “các đồng chí hãy kiểm tra nghiêm ngặt tư cách của các đội kiểm tra và của Ủy ban đặc biệt ở Ga-vri-lốp Pô-xát” (V.I.Lênin 2005f: 321).

Thứ ba là giữ vững và tăng cường vai trò của Đảng Bôn-sê-vích trong kiểm soát quyền lực nhà nước. V.I.Lênin khẳng định, Đảng Bôn-sê-vích Nga kiểm soát quyền lực nhà nước thông qua các chủ trương, đường lối và chính sách. V.I.Lênin chỉ rõ: “nước cộng hòa của chúng ta, không có một vấn đề chính trị hay tổ chức quan trọng nào do một cơ quan nhà nước giải quyết mà lại không có chỉ thị của Ban chấp hành trung ương Đảng” (V.I.Lênin 2005f: 38). V.I.Lênin chỉ đạo phòng, chống nguy cơ Đảng Bôn-sê-vích bao biện, làm thay trong tổ chức và hoạt động của Nhà nước Xô viết. Đảng không viết ra luật pháp, nhưng Đảng có tác động quyết định tới toàn bộ quá trình lập pháp và tới nội dung pháp luật của nhà nước Xô viết.

Theo V.I.Lênin, những nghị quyết chính trị quan trọng nhất của Đảng được ghi nhận trong các đạo luật và các văn bản pháp lý khác do cơ quan nhà nước thông qua. Vì vậy, V.I.Lênin lưu ý rằng sự lãnh đạo của Đảng trong kiểm soát quyền lực nhà nước không có một điểm chung nào với thói quan liêu, mệnh lệnh, mà sự lãnh đạo này còn mềm dẻo hơn cả việc “chỉ huy nhẹ nhàng của một viên nhạc trưởng” (V.I.Lênin 2005e: 245).

Thứ tư là lôi cuốn nhân dân tham gia kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa. V.I.Lênin nhấn mạnh phải đưa nhân dân vào kiểm soát quyền lực nhà nước, đây là phương thức kiểm soát quyền lực quan trọng, thể hiện bản chất kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa, khác về chất so với kiểm soát quyền lực nhà nước của các chế độ nhà nước trước đó. V.I.Lênin yêu cầu “cần phải làm sao cho đông đảo quần chúng không đảng phái kiểm tra được mọi công việc nhà nước và học tập tự quản lý lấy nhà nước” (V.I.Lênin 2006f: 146). Những cơ quan thanh tra nhà nước có thể là tổ chức thanh tra của quần chúng: “thu hút toàn bộ quần chúng lao động, nam giới và đặc biệt là phụ nữ, để họ tham gia vào Ban thanh tra công nông” (V.I.Lênin 2006f: 75). Đồng thời, V.I.Lênin chỉ rõ các cơ quan thanh tra của nhà nước cũng cần có sự phối hợp, tham gia của nhân dân: “những nhân

viên thuộc Ban Kiểm tra Nhà nước có trách nhiệm theo một bản hướng dẫn riêng, một là, thu hút các đại diện hoặc các nhóm của ban thanh tra công nông tham gia tất cả các hoạt động của mình” (V.I.Lênin 1985: 79). Theo V.I.Lênin, các cơ quan nhà nước như cơ quan tư pháp, kiểm tra nhà nước phải hỗ trợ tối đa để nhân dân có thể đề đạt những ý kiến, kiến nghị, tố cáo của mình bằng cách viết đơn hộ không lấy tiền cho những người không biết chữ...

Thứ năm là phát huy vai trò của các tổ chức xã hội, các phương tiện thông tin trong kiểm soát quyền lực nhà nước. V.I.Lênin đề cập đến kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa của các tổ chức xã hội nhân dân thông qua các phương tiện truyền thông đại chúng, thanh tra nhân dân, điều tra của báo chí ở các mức độ, với tần suất khác nhau. Ông yêu cầu việc kiểm tra, kiểm soát phải được báo cáo thường xuyên bằng văn bản để có được sự thảo luận công khai, minh bạch trên báo chí và các hội nghị, thậm chí “cần phải có những bản báo cáo in thành thông báo chung, có sự tham gia nhất thiết phải được mở rộng của những người ngoài đảng và của những người không làm việc trong các cơ quan” (V.I.Lênin 1978: 327).

6. Điều kiện để nâng cao hiệu lực, hiệu quả trong kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa

Với vai trò là người đứng đầu Bộ Dân ủy, V.I.Lênin không chỉ xác định các cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa mà còn xác định các điều kiện để đảm bảo tính hiệu quả, hiệu lực trong kiểm soát quyền lực nhà nước.

Về trình độ pháp luật, ý thức kỷ luật, trách nhiệm của cán bộ, nhân viên nhà nước. Với tư cách là chủ thể sử dụng quyền lực nhà nước để quản lý xã hội, mỗi cán bộ, nhân viên nhà nước phải nhận thức sâu sắc nghĩa vụ, trách nhiệm của mình trong quản lý. Nếu không ý thức được chức trách, nhiệm vụ của mình sẽ để lại những hệ quả xấu, đó là bệnh quan liêu, tính “kiêu ngạo cộng sản”, thiếu hụt kiến thức văn hóa quản lý nhà nước, bảo thủ, trì trệ trong công tác của không ít cán bộ, đảng viên. V.I.Lênin chỉ rõ: “một người không biết chữ là người đứng ngoài chính trị; trước hết phải dạy a, b, c cho họ đã. Không thể, thì không thể có chính trị; không thể, thì chỉ có những tin đồn đại, những chuyện nhảm nhí, những chuyện hoang đường, những thiên kiến, chứ không phải là chính trị” (V.I.Lênin 2006b: 218). V.I.Lênin chỉ ra những biểu hiện kém văn hóa của đội ngũ cán bộ, công chức trong quản lý xã hội như quan liêu xa thực tế, xa cấp dưới và xa dân, chỉ làm việc theo kiểu bàn giấy; là không biết “tính toán tiền nong cho cẩn thận và thành thực”; là không chịu “chi tiêu tiết

kiệm”, là “lười biếng”, “tham ô” và không “làm theo kỷ luật” (V.I.Lênin. 2005e: 211) sẽ làm cho mọi biện pháp quản lý của nhà nước đều lơ lửng trên không trung và không mang lại kết quả gì cả.

Về văn hóa tham gia quản lý nhà nước của nhân dân lao động. Trong quá trình thu hút nhân dân tham gia vào quản lý nhà nước, V.I.Lênin yêu cầu quan tâm bồi dưỡng văn hóa quản lý cho nhân dân lao động - chủ thể tích cực, sáng tạo của quản lý xã hội xã hội chủ nghĩa. Bởi theo V.I.Lênin, đây là điều kiện căn bản tạo nên tính tích cực chính trị của mỗi người dân trong kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa. Kiến thức, thái độ, ý thức chính trị của nhân dân là cơ sở để nhân dân tham gia kiểm soát quyền lực nhà nước tích cực và hiệu quả. Do trình độ văn hóa của nhân dân mà việc thu hút nhân dân tham gia vào quản lý xã hội là một quá trình lâu dài, V.I.Lênin nhắc nhở: “nghệ thuật quản lý không phải từ trên trời rơi xuống và cũng không phải do thần thánh ban cho; một giai cấp nào đó không phải vì là một giai cấp tiên tiến, mà trở thành có khả năng quản lý ngay tức khắc được” (V.I.Lênin. 2006f: 293).

Phải đảm bảo tính độc lập, đủ quyền lực của các chủ thể kiểm soát đối với các đối tượng kiểm soát. Theo V.I.Lênin, trước hết phải có sự phân công quyền

lực, giao nhiệm vụ một cách độc lập, rõ ràng giữa các cơ quan nhà nước. Nếu cơ quan tư pháp lại thực hiện những nhiệm vụ hành chính thì không thể kiểm soát các cơ quan hành chính được: “viện kiểm sát trong khi làm công việc kiểm sát của mình, không có bất cứ một quyền hành chính nào, nó không có quyền biểu quyết trong bất cứ một vấn đề nào thuộc phạm vi hành chính. Ủy viên công tố có quyền và có bổn phận chỉ làm một công việc mà thôi” (V.I.Lênin 1985: 229-230). Để đảm bảo tính độc lập của chủ thể kiểm soát với đối tượng kiểm soát, V.I.Lênin yêu cầu việc sắp xếp, bố trí cán bộ phải hạn chế tối đa sự kiêm nhiệm của đồng ngũ cán bộ công chức. Ông khẳng định: “kỳ họp của Ban chấp hành Trung ương các Xô viết toàn Nga đã cho thấy rõ sự sai lầm trong việc xếp đặt thành phần của Ban Chấp hành Trung ương các Xô viết toàn Nga. Đại đa số các ủy viên của Ban chấp hành Trung ương đều là những người giữ chức vụ” (V.I.Lênin 1985: 235).

7. Một số gợi mở vận dụng tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay

Vận dụng tư tưởng V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa vào kiểm soát quyền lực nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam hiện nay là tất yếu khách quan, đáp ứng đòi hỏi của sự nghiệp xây dựng và bảo

vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa. Vận dụng tư tưởng V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay phải phù hợp với thực tiễn xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam và phải có định hướng, tránh sự tùy tiện, vô nguyên tắc. Theo đó, cần tập trung vào các định hướng cơ bản sau đây:

Thứ nhất, tiếp tục nghiên cứu, nắm vững bản chất khoa học, cách mạng và vận dụng trung thành, sáng tạo tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa. Nghiên cứu kỹ lưỡng, nắm vững bản chất khoa học, cách mạng tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa giúp các chủ thể kiểm soát quyền lực nhà nước ở Việt Nam có nhận thức đúng đắn, toàn diện, hệ thống, tư duy biện chứng, từ đó xác định mục tiêu, phương hướng vận dụng sát thực, hiệu quả. Điều này có nghĩa là trong vận dụng tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa cần tuân thủ, tôn trọng những đặc điểm, nội dung, nguyên lý cơ bản của chủ nghĩa Mác - Lênin nói chung, những nội dung căn cốt, bản chất tư tưởng V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước nói riêng, đồng thời khẳng định sự kiên định, vận dụng và phát triển sáng tạo tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa vào kiểm soát

quyền lực nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam phải tránh nghiên cứu hời hợt từ đó vận dụng theo kiểu “chấp vá”, chung chung.

Thứ hai, vận dụng tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay phải hướng tới xây dựng, tổ chức bộ máy nhà nước tinh gọn, hoạt động hiệu lực, hiệu quả. Nội dung này chỉ ra rằng vận dụng tư tưởng V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa phải tập trung vào xây dựng, tổ chức bộ máy lập pháp, hành pháp, tư pháp trong sạch, vững mạnh, tăng cường công khai, minh bạch, trách nhiệm giải trình, kiểm soát quyền lực gắn với siết chặt kỷ luật, kỷ cương trong hoạt động của Nhà nước và của cán bộ, công chức, viên chức. Đồng thời, phải tập trung hoàn thiện tổ chức, hoạt động của các thiết chế nhà nước theo hướng tinh gọn, hoạt động hiệu lực, hiệu quả; phân công chức năng, nhiệm vụ và phân cấp, phân quyền rõ ràng giữa các cấp quản lý. Tiếp tục đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội theo hướng chuyên nghiệp, nâng cao chất lượng và hiệu quả hoạt động; đổi mới tổ chức và hoạt động của Chính phủ theo hướng tinh gọn, hiệu lực, hiệu quả. Phát huy đầy đủ vị trí, vai trò, chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn của Chính phủ là cơ quan hành chính nhà nước cao nhất. Xây dựng nền tư pháp

Việt Nam chuyên nghiệp, hiện đại, công bằng, nghiêm minh, liêm chính, phụng sự Tổ quốc, phục vụ nhân dân. Tập trung xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức có đủ phẩm chất, năng lực, uy tín đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ được giao.

Thứ ba, vận dụng tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay cần hướng vào xây dựng và hoàn thiện hệ thống các cơ chế, điều kiện kiểm soát quyền lực nhà nước. Tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa cho thấy, để kiểm soát quyền lực nhà nước cần phải có cơ chế và các điều kiện bảo đảm. V.I.Lênin thường xuyên đề xuất các biện pháp nâng cao năng lực kiểm soát quyền lực nhà nước cho các tổ chức, lực lượng trực tiếp và gián tiếp tham gia vào quá trình thực thi quyền lực nhà nước, kiểm soát quyền lực cả bên trong và bên ngoài bộ máy nhà nước xã hội chủ nghĩa. Tập trung luật hóa và từng bước hoàn thiện chức năng, nhiệm vụ, cơ cấu, tổ chức và cơ chế hoạt động của các cơ quan Nhà nước được quy định trong Hiến pháp. Đồng thời, phát huy quyền tự chủ, tính chủ động, năng động của các cấp, các ngành, các địa phương trong kiểm soát quyền lực nhà nước. Tiếp tục giữ vững, tăng cường sự lãnh đạo của Đảng trong kiểm soát quyền lực nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa. Hoàn thiện cơ

chế pháp lý để thu hút nhân dân tham gia kiểm soát quyền lực nhà nước. Hoàn thiện cơ chế, chính sách phát huy vai trò của Mặt trận Tổ quốc, các tổ chức chính trị - xã hội, các đoàn thể nhân dân và cơ quan báo chí trong kiểm soát quyền lực nhà nước. Coi trọng xây dựng, củng cố các điều kiện cơ bản để kiểm soát quyền lực nhà nước ở Việt Nam có hiệu lực, hiệu quả như: xây dựng quyết tâm chính trị cao trong việc thực hiện chủ trương, quan điểm của Đảng về kiểm soát quyền lực nhà nước. Nâng cao ý thức pháp luật và văn hóa quản lý của cán bộ, công chức, và các tầng lớp nhân dân.

Thứ tư, vận dụng tư tưởng V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa hiện nay phải kế thừa chọn lọc các giá trị, kinh nghiệm về kiểm soát quyền lực nhà nước trên thế giới và ở Việt Nam phù hợp với thực tiễn đất nước. Trong kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa, V.I.Lênin rất coi trọng việc vận dụng những kinh nghiệm, thành tựu của nhân loại, nhất là những thành tựu mà nhân loại đã đạt được dưới chủ nghĩa tư bản trong xây dựng nhà nước pháp quyền, các phương thức, phương tiện tổ chức xây dựng, hoạt động của bộ máy nhà nước. Tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa đã được hiện thực hóa trong quá trình tổ chức thực thi quyền lực, kiểm soát quyền lực nhà nước Xô viết,

thực sự là “kiểu mẫu” để các Đảng Cộng sản, nhà nước xã hội chủ nghĩa học tập, nghiên cứu, vận dụng vào điều kiện của mỗi nước. Trong điều kiện hiện nay, xuất phát từ đặc điểm, yêu cầu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam, vận dụng tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam một mặt cần vận dụng, kế thừa những giá trị có tính phổ biến, bản chất khoa học, cách mạng trong tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước, mặt khác, phải biết tiếp thu, kế thừa những giá trị, kinh nghiệm hay trong thiết kế mô hình, cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước, khắc phục những sai lầm, giáo điều, chủ quan, duy ý chí trong kiểm soát quyền lực của các nhà nước trên thế giới và của nhà nước Việt Nam trong lịch sử.

8. Kết luận

V.I.Lênin đã nghiên cứu, tổng kết và phát triển lý luận về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa. Tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực nhà nước xã hội chủ nghĩa có giá trị lý luận và thực tiễn sâu sắc, được kiểm nghiệm trong thực tiễn. Hiện nay, kiểm soát quyền lực là một nguyên tắc trong tổ chức, hoạt động quyền lực của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Do vậy, nghiên cứu, kế thừa, vận dụng tư tưởng của V.I.Lênin về kiểm soát quyền lực trong kiểm soát quyền lực nhà nước

ở nước ta hiện nay có ý nghĩa cấp thiết, nhằm hoàn thiện cơ chế, nâng cao hiệu quả kiểm soát quyền lực nhà nước ở Việt Nam hiện nay và những năm tiếp theo.

Tài liệu trích dẫn

1. V.I.Lênin. 1978. *Toàn tập*, tập 43. Mátxcova: Nxb. Tiến bộ.
2. V.I.Lênin. 1985. *V.I.Lênin về bộ máy của Đảng và nhà nước*. Hà Nội: Nxb. Thông tin lý luận.
3. V.I.Lênin. 2005a. *Toàn tập*, tập 31. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
4. V.I.Lênin. 2005b. *Toàn tập*, tập 32. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
5. V.I.Lênin. 2005c. *Toàn tập*, tập 33. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
6. V.I.Lênin. 2005d. *Toàn tập*, tập 34. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
7. V.I.Lênin. 2005e. *Toàn tập*, tập 36. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
8. V.I.Lênin. 2005f. *Toàn tập*, tập 50. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
9. V.I.Lênin. 2006a. *Toàn tập*, tập 35. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
10. V.I.Lênin. 2006b. *Toàn tập*, tập 44. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
11. V.I.Lênin. 2006c. *Toàn tập*, tập 45. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
12. V.I.Lênin. 2006d. *Toàn tập*, tập 37. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
13. V.I.Lênin. 2006e. *Toàn tập*, tập 41. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.
14. V.I.Lênin. 2006f. *Toàn tập*, tập 40. Hà Nội: Nxb. Chính trị quốc gia.